

BYUDJET JARAYONIDA BYUDJET TIZIMI MABLAG‘LARIDAN FOYDALANISH NATIJADORLIGI TAHLILI

Mamajonova Shaxnoza Maxmudovna

Namangan shaxar 2-son politexnikumi direktori

Annotatsiya: mamlakatimizda mavjud ijtimoiy ehtiyojlarini mablag‘ bilan ta’minlash uchun mustahkam moddiy asosni yaratish zarur, lekin davlat budjeti daromadlarisiz bunga erishib bo‘lmaydi. Shuning uchun ham davlat budjetining daromadlari tushumini barqarorligi mamlakat iqtisodiyotini xarakterlaydigan eng muhim ko‘rsatkichlardan biri hisoblanadi. Ushbu maqolada ham byudjet jarayonida byudjet tizimi mablag‘laridan foydalanish natijadorligi natijalar va tahlili xususidagi fikrlar ifoda etilgan.

Kalit so‘zlar: byudjet tizimi, davlat budjet mablag‘lari prinsplari, daromad, byudjet taqchilligi, real daromad, samaradorlik.

Annotation: it is necessary to create a solid material basis for providing funds to the existing social needs in our country, but this cannot be achieved without state budget revenues. Therefore, the stability of revenue revenue of the state budget is one of the most important indicators that characterize the country's economy. This article also expresses opinions on the results and analysis of the effectiveness of the use of funds of the budget system in the budget process.

Keywords: budget system, state budget funds Princeps, income, budget deficit, real income, efficiency.

“O‘zbekiston – 2030” strategiyasidan kelib chiqib, uzoq muddatli barqaror iqtisodiy o‘rta ta’minlash uchun tashqi va ichki ta’sirlarga moslashuvchan fiskal siyosat olib borish maqsad qilingan bo‘lib, o‘rta va uzoq muddatdagi asosiy maqsadlar sifatida quyidagilar belgilandi:

– barqaror iqtisodiy o‘rta o‘rta orqali daromadi o‘rtachadan yuqori bo‘lgan davlatlar qatoriga kirish va buning uchun YIM hajmini 160 milliard AQSH dollariga va aholi jon boshiga daromadlarni 4 ming AQSH dollariga yetkazish;

– konsolidatsiyalashgan budget taqchilligini YIMga nisbatan 3 foizlik target ko‘rsatkichi doirasida ushlab turish uchun daromadlar bazasini mustahkamlash va budget xarajatlari samaradorligini oshirish hamda bu orqali makroiqtisodiy barqarorlik va budget intizomini ta’minlash;

– o‘rta muddatga mo‘ljallangan davlat qarzini boshqarish strategiyasini amalga oshirish orqali davlat qarzining YIMga nisbatini 50 foizdan oshmasligini ta’minlash;

– “Yashirin iqtisodiyot” ulushini qisqartirish va daromadlarni legallashtirish orqali budget tushumlarini ko‘paytirish;

– “Natijaga yo‘naltirilgan budgetlashtirish” amaliyotiga bosqichma-bosqich o‘tish; – soliq, bojxona qonunchiligini va iqtisodiyotning turli sohalariga ajratilayotgan subsidiyalar va berilayotgan imtiyozlarni JST talablariga uyg‘unlashtirish;

– aholi talablariga va xalqaro standartlarga to‘liq javob beradigan ta’lim, tibbiyot va ijtimoiy himoya tizimini tashkil qilish uchun Davlat budjeti xarajatlarining ijtimoiy yo‘naltirilganligini saqlab qolish. XVJning joriy yil oktabr oyidagi hisobotiga² ko‘ra, jahon iqtisodiyoti o‘rta o‘rta 2024 va 2025-yilda 3,2 foizni tashkil etishi prognoz qilingan.

Rivojlangan mamlakatlarda 2024-2025-yillarda o‘rta o‘rta sur‘ati 1,8 foizni tashkil etishi hamda rivojlanayotgan mamlakatlarda 2023-yildagi 4,4 foizdan 4,2 foizgacha pasayishi prognoz qilingan. Shuningdek, rivojlangan mamlakatlar markaziy banklari tomonidan olib borilayotgan qat’iy pul-kredit siyosati natijasida global inflatsiya 2024-yilda 2023-yildagi 6,7 foizdan 5,8 foizgacha, 2025-yilda 4,3 foizgacha pasayishi prognoz qilingan. XVJning joriy yil sentabr oyidagi mamlakat iqtisodiyotiga bag‘ishlangan hisobotiga³ ko‘ra, O‘zbekiston iqtisodiyotining o‘rta o‘rta 2024-yilda 5,6 foiz (aprel oyidagi prognozdan 0,4 f.b.ga oshgan), 2025-yilda 5,7 foiz (aprel oyidagi prognozdan 0,3 f.b.ga oshgan) miqdorida prognoz qilindi. Milliy prognozlarga ko‘ra davom etayotgan murakkab geosiyosiy va tashqi iqtisodiy vaziyatlarga qaramasdan

O‘zbekiston iqtisodiyoti 2024-2025-yillarda 6 foizga hamda 2026–2027-yillarda tegishincha 6,1 foiz va 6,3 foizga o‘sishi prognoz qilingan. Bunda, sanoat mahsulotlarining o‘rish sur‘ati 2024-yilda 6,9 foizni, 2025-yilda 6,1 foizni, 2026-2027-yillarda tegishincha 6,2 foiz va 6,1 foizni, qishloq xo‘jaligida ishlab chiqarishning o‘rish sur‘ati 2024-2025-yillarda 4,1 foizni, 2026-yilda 4,2 foiz va 2027-yilda 4,3 foizni hamda bozor xizmatlarining o‘rish sur‘ati 2024-yilda 14 foizni, 2025-yilda 14,5 foizni, 2026-2027-yillarda 15 foiz atrofida bo‘lishi prognoz qilingan.

Bunda, 2025–2027-yillarga mo‘ljallangan Fiskal strategiya bilan belgilangan o‘rta muddatli davr uchun makroiqtisodiy ko‘rsatkichlari, O‘zbekiston Respublikasi konsolidatsiyalashgan budjeti daromadlari va xarajatlari, shuningdek davlat qarzining yangilangan prognozlari, konsolidatsiyalashgan budjet taqchilligining kelib chiqish sabablari va uni moliyalashtirish manbalari, hamda uzoq muddatli fiskal maqsadlar va ularga erishish uchun soliq va budjet siyosatining o‘rta muddatdagi yo‘nalishlari, fiskal tavakkalchiliklar bahosi va boshqalar yoritilgan.

O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan tasdiqlangan 2025–2027-yillarga mo‘ljallangan Fiskal strategiyaga muvofiq “O‘zbekiston – 2030” strategiyasida belgilangan vazifalardan kelib chiqib, makroiqtisodiy va budjet mablag‘lari samaradorligi va barqarorligini ta‘minlashda quyidagi maqsadlar belgilangan:

Aholi farovonligini ta‘minlash yo‘nalishida:

- – barqaror iqtisodiy o‘rish orqali daromadi o‘rtachadan yuqori bo‘lgan davlatlar qatoriga kirish va buning uchun YIM hajmini 160 milliard AQSH dollariga va aholi jon boshiga daromadlarni 4 ming AQSH dollariga yetkazish;
- – inson kapitaliga xarajatlarning ustuvorligini, ijtimoiy himoyaga ajratilayotgan mablag‘larning manzilliligini kuchaytirish va samaradorligini ta‘minlash;
- – aholining real daromadlarini o‘stirish maqsadida budjet tashkilotlari xodimlarining ish haqi, pensiya va nafaqalarni har yilgi inflatsiya darajasidan kam bo‘lmagan miqdorlarda oshirib borish;

- ✚ – davlat pensiya tizimini isloh qilish, ijtimoiy sugʻurta tizimini rivojlantirish.

Makroiqtisodiy barqarorlikni taʼminlash yoʻnalishida:

- ✚ – oʻrta muddatga moʻljallangan davlat qarzini boshqarish strategiyasini amalga oshirish orqali davlat qarzining YIMga nisbatining 50 foizdan oshmasligini taʼminlash;
 - ✚ – “Yashirin iqtisodiyot”ni qisqartirish orqali daromadlar bazasini kengaytirish; – barcha tadbirkorlar uchun teng imkoniyatlar yaratish hamda soliq tizimini raqamlashtirish va soddalashtirish;
 - ✚ – yashil soliqqa tortish va uni amalga oshirish mexanizmlarini ishlab chiqish. Fiskal barqarorlikni taʼminlash yoʻnalishida:
 - ✚ – konsolidatsiyalashgan budget taqchilligini YIMga nisbatan 3 foizdan oshirmaslik;
 - ✚ – soliq, bojxona va budget siyosatini JST talablariga uygʻunlashtirish; – soliq maʼmurchiligini takomillashtirish va uning samaradorligini yanada oshirish.
- Xarajatlarning natijadorligini taʼminlash yoʻnalishida:
- ✚ – “Natijaga yoʻnaltirilgan budgetlashtirish” amaliyotiga bosqichma-bosqich oʻtish; 23 – aholi talablariga va xalqaro standartlarga toʻliq javob beradigan taʼlim, tibbiyot va ijtimoiy himoya tizimini tashkil qilish uchun Davlat budgeti xarajatlarining ijtimoiy yoʻnaltirilganligini saqlab qolish;
 - ✚ – gender, “yashil” budgetlashtirish tamoyillarini joriy etish;
 - ✚ – xalqaro talablardan kelib chiqib davlat moliyasini boshqarish tizimi samaradorligi va shaffofligini kuchaytirish borasidagi islohotlarni davom ettirish;
 - ✚ – budget xarajatlarining inklyuzivligini kuchaytirish.

Budget xarajatlari samaradorligi va natijadorligini yanada oshirish:

- yillik budgetni shakllantirishda “Natijaga yoʻnaltirilgan budget” tizimi qamrovini bosqichma-bosqich oshirib borish, bunda:

Iqtisodiyot va moliya vazirligi hamda Qishloq xoʻjaligi vazirligining 2025–2027-yillar uchun budgetlarini tajriba tariqasida budget dasturlari asosida shakllantirish; tajriba natijasidan kelib chiqib, oʻrta muddatda bosqichma-bosqich barcha vazirlik va

idoralarning budget xarajatlarini budget dasturlari kesimida ishlab chiqish va buning uchun vazirlik va idoralarning salohiyatini oshirish, xodimlarga tegishli treninglar o'tkazish.

– Davlat xaridlari tizimini yanada takomillashtirish.

2025-yilda Davlat budjeti daromadlari prognozi, trln so'm

Soliq turlari	Ijro	kutilma	prognoz	o'sish, foizda
			2024	
	2022		2025	
		2023		
Davlat	201,9		271,0	13,8
budjeti		231,7	308,5	
daromadlari,				
jami				
YIMga	20,3	19,4	19,2	
nisbatan, foizda			18,9	
Bevosita	64,4	73,1	87,5	114,6
soliqlar			100,3	
Bilvosita	71,4	83,3	89,8	116,5
soliqlar			104,7	
Resurs	23,9	28,1	36,0	107,5
soliqlari			38,7	
Boshqa	42,1	47,2	57,7	12,4
daromadlar			64,9 1	

Xulosa o'rnida shuni ta'kidlash lozimki, Makroiqtisodiy barqarorlikni yanada mustahkamlash hamda yuqori iqtisodiy o'sish sur'atlarini saqlab qolish iqtisodiyotni rivojlantirish va liberallashtirish jarayonida dolzarb bo'lib, ularni amalga oshirishda yurtimizning asosiy moliyaviy hujjati — Davlat byudjeti alohida o'rin tutadi.

Xulosa qilib aytganda, byudjet mablag'laridan foydalanish samaradorligini oshirish uchun byudjet tashkilotlarida buxgalteriya hisobi va nazorat tizimini takomillashtirish muhim ahamiyatga ega. Buxgalteriya hisobining mustahkam tizimi samarali ichki nazorat bilan birgalikda to'g'ri moliyaviy hisobotni osonlashtiradi va byudjet cheklovlariga rioya qilishni ta'minlaydi. Zamonaviy texnologiyalar va standartlashtirilgan protseduralarning integratsiyasi operatsiyalarni sezilarli darajada soddalashtirishi, moliyaviy noto'g'ri boshqaruv xavfini kamaytirishi va javobgarlikni yaxshilashi mumkin. Bundan tashqari, xodimlarni o'qitishga sarmoya kiritish va doimiy takomillashtirish madaniyatini oshirish doimiy rivojlanayotgan moliyaviy landshaftga moslashish uchun juda muhimdir. Shaffof muloqot orqali manfaatdor tomonlarni jalb qilish va ularning fikrini so'rash byudjet tashkilotlari boshqaruvini yanada mustahkamlaydi. Pirovardida, ushbu takomillashtirishni amalga oshirish nafaqat resurslar taqsimotini optimallashtirish, balki jamoatchilik ishonchini mustahkamlash, byudjet tashkilotlariga o'z vazifalarini samarali va samarali bajarish imkonini beradi. Ushbu strategiyalarga ustuvor ahamiyat qaratib, byudjet tashkilotlari jamiyat manfaatlariga xizmat qiladigan, yanada mas'uliyatli va mas'uliyatli moliyaviy boshqaruv tizimiga erishishlari mumkin. Byudjet tashkilotlarida buxgalteriya hisobi va nazorati tizimini takomillashtirish byudjet mablag'laridan samarali foydalanishni ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Asosiy vazifalarni hal qilish, texnologiyalarni integratsiyalash, ichki nazoratni kuchaytirish, o'qitishga sarmoya kiritish va manfaatdor tomonlarning ishtirokini rag'batlantirish orqali byudjet tashkilotlari o'zlarining moliyaviy boshqaruv amaliyotlarini sezilarli darajada yaxshilashlari mumkin, bu esa jamoatchilik ishonchini oshirishga va xizmatlar ko'rsatishni yaxshilashga olib keladi. Bu jihatlarga e'tibor qaratgan holda byudjet tashkilotlari o'zlarining buxgalteriya hisobi

va nazorati tizimini sezilarli darajada takomillashtirishlari, shu orqali byudjet mablagʻlaridan foydalanish samaradorligi va samaradorligini oshirishlari mumkin.

ADABIYOTLAR

1. Oʻzbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va Moliya Vazirligi. Budjetnoma 2025-2027.
2. Azizov, A., & Karimov, I. (2022). Davlat budjetivamoliyaviynazorattizimi. Toshkent: "Moliyachi" nashriyoti.
3. Sobirov, K. (2023). Byudjet tashkilotlari va ularning rolidagi yangiliklar. Fargʻona: Fargʻona davlat universiteti.
4. https://api.mf.uz/media/filestore/Fiskal_strategiya_2025-2027_0LbiYzu.pdf
5. <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2024/10/22/world-economic-outlook-october-2024>
6. <https://soliq.uz/page/davlat-soliq-inspeksiyalari>